

NO60

NO60

Iga eht südamelöök

Lavastajad-kunstnikud Ene-Liis Semper ja Tiit Ojasoo
Loetakse Juhan Liivi luulet

Näitlejad

Rasmus Kaljujärv

Eva Klemets

Risto Kübar

Mirtel Pohla

Gert Raudsep

Inga Salurand

Marika Vaarik

Tangoõpetaja Tatjana Järvi

Videolõigud on filmitud Teater NO99 näitlejate poolt 2013. aasta jaanuaris maailma eri paikades.

Lavastuse väljatoomisele aitasid kaasa 518 hooandjat.

Aitäh Tiit Pruuli, Mart Velsker, Mari Niitra, Kristjan Piirimäe, Heiki Epner

Esietendus 22. veebruaril 2013 Teater NO99s

Lavastusjuht
Pealavameister
Lavameistrid
Inspitsient-rekvisiitor
Valgusinsenerid
Heliinsenerid
Videoinsener
Kostümeerijad
Grimmeerijad
Õmblejad
Kava fotod
Kava kujundaja
Kava koostaja
Teatri direktor-loominguline juht

Kairi Mändla
Reigo Tammjärv
Risto Roosaar, Ivar Villers
Katrín Arendi
Ants Kurist, Siim Reisspass
Raido Linkmann, Mihkel Tomberg
Tanel Ojasoo
Moonika Lausvee, Anu Jääts
Gristina Krüger, Kaia Pihlak
Maimu Meritee, Sirje Kiil
Tiit Ojasoo
Martin Pedanik
Eero Epner
Tiit Ojasoo

Kuidas kujutada laval elu?

Enne sellele võimatut vastust otsivale küsimusele otsavaatamist tuleks panuseid tõsta ja küsida: “Aga mis on üldse see elu, mida laval kujutama hakatakse?” Me võime rääkida ju peeglitest, aga see, mida me neile silma vaadates otsime, ei ole kunagi peegel ise, vaid me elude melanhoolne tõde: kõik kordub, aga mitte midagi ei jää.

Õeldakse, et iga inimese elu on väärt romaani. Võib-olla tõesti. Kuid see ei tähenda, et elus oleksid olemas lood. Sel hetkel, kui midagi juhtub (harva), ja sel hetkel, kui ei juhtu midagi (enamasti), ei ole tegemist looga, vaid juhusliku, sattumusliku olukorraga, mis haagib ennast kõigi muude sarnaste hetkede külge samavõrd juhuslikult ja suvaliselt. Meie eludes ei ole narratiivi. Meid ei juhi miski. Me elud ei kulge nagu kulgevad lood, ning kui meile tundubki aeg-ajalt vastupidi, kui meile tundubki, et on olemas mingi süžee, siis võib see leevendada küll hirmu juhuslikkuse ees, kuid tõeliselt elusatel hetkedel, neil hetkedel, mil meid paisatakse ämblikuvõrku püütute letargia, pole tegemist huvitava pöördega senielatu dramaturgilises struktuuris, vaid seniõpitu kohtumisega millegagi, mis oma ootamatuses on peaaegu et kohutav. Armumist ei ennusta miski.

Umbes nii on Teater NO99 sageli elule lähenenud. On tuntud huvi elu kirkaste hetkede vastu, protagonistid ja kangelased lükkavad jalge alt argise maailma, puhuvad tolmu rutiini vajunud eludelt ning näitavad mingi parema, säravama, õnnelikuma elu võimalust. Neil tegelastel on kindel tahe, ja see tahe viib nad läbi takistuste isegi siis, kui nende ette seatud ülesanne on juba ette lahendamatu või ületamatu. Neil on fookus. Prints, kepiklubi liikmed, sõjakangelased, samuraid, parteiliidrid... Meie teatri esimeses lavastuses “Vahel on tunne, et elu saab otsa ja armastust polnudki” öeldi sõna “sära” seitse korda. Viimane lause enne lõppu oli karjatus “Inimelu on piiratud, aga mina elan igavesti!”. Veidi enne seda jõuti ka öelda “Me näitame teile midagi, mis on suurem kui elu.”

Ent lavastuses “The Rise and Fall of Estonia” olid kangelasteks teistsugused inimesed. Nad rääkisid teleka ees mujal töötamisest, vaidlesid pulmas sissetulekute suuruse üle, keeldusid vastu võtmast nõudlikult helisevat telefoni või võitlesid lõunasöögi ajal kommunismiga. Siin polnud enam kangelasi, kes oleksid suhestunud eluga viimast õilistaval viisil: näidanud, et kusagil on meie jaoks varul midagi Suuremat, mingi meid ootav vabadus ja rõõm, mis ootab vapraid temani tungima. Nende inimeste jaoks “The Rise and Fall of Estonias” oli Suurem siis, kui palk tõusis kümme protsenti. Nad olid normaalsed inimesed, tüübid meie keskelt ja lavastuse autorid ise, kelle jaoks oli elu poeesia määratud paratamatuse raamidega – ning neist raamidest nad üle ei kippunud. Polnud aega. Tahtmist. Võimalusi. Ja polnud nagu põhjustki.

Milline siis on see elu, mille vastu hetkel huvi tuntakse? See on elu, mis on inimestes. Mitte abstraktne “elu kui säärane”, vaid konkreetne, reaalne, rutiinne, väsitav, tüütu elu, mille järele me ometi nii tugevat igatsust tunneme. See on elu, mis tekib siis, kui inimesed omavahel suhtlevad – ning küsimus, mis tundetoone nad kasutavad, kas nad on kurjad või rõõmsad, kas nad on vihased või õnnestavad, on vaid küsimus “teemast”. See pole oluline. Tahaks tõusta ja aplodeerida juba siis, kui inimesed on ületanud vaikuse ning hakanud omavahel suhtlema, kasutades ükskõik mis vahendeid, sõudmaks üle apaatsuse ookeani.

Selle lavastuse ettevalmistamiseks viibisid näitlejad kolm nädalat maailma erinevates paikades. Nende üksindusel oli palju tahke, kuid ka selle väga piiratud aja jooksul oleks see neid peaaegu murdunud. Kaasatoodud videosid lehitsedes torkab silma, kuivõrd palju liiguti: juba koha peal olles sõideti rongidega, renditi auto ning kihutati naaberlinna, pühapäeval kiirustati mäetippu, liiguti rataste ja mopeedidega mööda tänavaid ja paatidega mööda jõgesid, ning ühepäevased väljasõidud võorastesse linnadesse olid nii kiiruga ette võetud, et eksiti lootusetult. Mille eest põgeneti?

Tundub, et fookuses ei ole praegusel hetkel elu hõlmamine läbi mingi jutustuse või loo. Sest ka elu ise pole lugu. Parimal juhul on temas üks luuletus: lühike, kontsentreeritud üksindus, kuhu on kokku pressitud mitte see, mis teeb “meist meie”, vaid mis on ühel halastamatul hetkel korraaks aimanud, millised võiksid välja näha meie ühise inimlikkuse udused piirjooned. Milleks petta vaatajaid ja öelda neile ka teatris, et meie elud on “lood” – milleks luua see illusioon? Kas ei öelda seda meile niigi? Kas pole elu kujutamisel täpsem proovida end vabastada umbes kaheks tunniks sattumuslike piltide reale, mis kõnelevad me elude emotsionaalsest mõõtkavast hoopis seosetumal, kuid seega ka palju inimlikumal moel?

Muide, sellega ärgu olgu midagi öeldud “loo” kui säärase vastu. Lugu võimaldab teha eepilisi üldistusi ning sobib seetõttu eriti hästi siis, kui teater lähtub printsiibist olla “suurem kui elu”. Kui see printsiip jääb stilistilise võtte tasandile – see tähendab, räägitakse fantastilisi lugusid, mida igapäevaelus ei juhtu, kuid kust inimene ammutab pilte ning kujutlusi, mille abil on kergem ratsutada iga päev läbi läga tagasi koju –, siis on see printsiip hooliv ja igatsetav. Ent kui see printsiip võtab ka ideoloogilise hoiaku vormi ehk laseb ridade vahelt kumada arusaamisel, et teater on võimeline olema suurem kui elu, näitlejad on laval paremad kui inimesed, või et kunsti käes on tõe monopol ning moraalne südametukse, siis kisub kaarik soo poole. Sest teater ei ole suurem kui elu. Ja ka NO99 lavastusi kisub reaalse elu poole, pärishetkede juurde, sinna, kus tunded ja kujutlused sünnivad munatopsi vaadates või öösel kell neli valuvaigisteid süües ning kellegi hingamist kuulates.

Viimastel aastakümnetel on Lääne teater tundnud erakordset tõmmet “reaalse elu” järele. Võõrandunud ühiskonnas sündinuna proovitakse kasvava agarusega leida neid hetki, mil see, mis laval toimub, oleks ükskõik mis tasandil “päris”. Nii on lavale lahti lastud kasse, lapsi ja immigrante, kes käituvad nagu nad ise, ei tee “näitemängu”, ongi päris ja reaalsed, ongi elu. Kuid meil ei ole kasse kusagilt võtta. Meie teatri südamelöögid tulevad näitlejate seest. Ning nad näitlevad. Nad ei ole laval “nemad ise”, vaid nad mängivad: mängivad neidsamu inimesi, kes nad ise on, kuid mitte iseennast.

See on üks võimalus.

Teine võimalus reaalse elu lavaletoomisel on abstraktsus. Kujundite loomine, mis oleksid lahus realistlikust normloogikast, kuid mis samas ei kammiks sümbolistlikkuse mängumaadele – sinna, kus õun on nagu kuninga pea ning iga žest on tähendusrikas. Sest abstraktne kujund ei tähenda mitte midagi. Ta ei sümboliseeri samuti mitte midagi. Ta lihtsalt on. Ja tema olemise õigustus ei ole mõõdetav sõnadega, seda ei ole võimalik kirjutada mingiks “looks”, tal ei ole teemat ega tähendust, aga ta mõjub – emotsionaalselt, füüsiliselt, kehaliselt. Mõjub igale inimesele erinevat moodi. Mõjub seni, kuni saab osaks nende eludest. *Win-win*.

Aga miks peaks üldse laval elu kujutama?

Sest üha enam tundub, et ainult kunstis ongi veel võimalik kogeda tõeliselt elavaid hetki.

Ei olegi midagi kujutada. On ainult luua.

VIIMSED INIMESED

Viimsed inimesed olid välja suremas. Mitte viimsed inimesed, vaid üks inimeste tõug, kellel oma keel ja haridus oli olnud. Haridus ja kirjandus ja kunst. Neid oli veel üks valdkond või üks külakond; kõik teised olid "üle läinud".

Nad teadsid, et nad viimsed sellest tõust olid ja nendega üks sugu ja üks haridus lõppes.

Nad tundsid väsimust oma jalgades ja roidumust oma üdis. Neil oli raske sirgelt kõndida ja päikene oli nende silmadele kui valus näha.

Kui nad oma väljal tööd tegid või oma tubades, siis olid nad tõsised ja nendega kaasas käis üks nägematu helin. Nende kõrvus ümberringi ja nende sees ja nende südames: v i i m s e d!

Hommikul tärkas ta neile meelde, kui nad üles ärkasid. Nagu raske oli neil tõusta. Ja raske, nagu koorma all läks elu.

Kasinal rõõmul, just nagu leinates võtsid nad naisi ja läksid mehele ja risisid oma lapsi, kui viimsed inimesed oma viimset sugu oma viimse elu jaoks.

Neil oli häda kõnelda. Oma viimsest haridusest ja oma viimsest elust. Kiitsid nad mõnda enese esiisadest ja eelkäijatest, siis paistis see nagu järelejääjate rahvaste pahandamine: nad k õ i k o l i d j u ä r a l a i d e t u d, süüdistatud, suurelt osalt nuheldud ja nüüd nendest kõnelda - aga millest sa siis kõneled ometi, sina, viimnegi inimene? Millest muust kui iseenesest, sest kuidas saab viimnegi inimene ilma enesest kõnelemata läbi; ta on ikkagi inimene!

Ja need viimsed inimesed kõnelesid oma viimsetest suurtest meestest, sest kõne ei olnud veel mitte ära unustatud, ja kasvasid oma viimset koormat sellega aina ja suurendasid oma viimsust. Ka nemad olid kõlbmatud nagu eelkäijadki olid olnud.

Ja sellepärast olid nad nii tagasihoidlikud kõiges: poolpilukil vaatasid nad ilusaid asju, kasinasti maitseisid magusat toitu, nagu mesilane lillel kuulasid nad natukene uueaja ilusat muusikat, nagu pooluime lugesid nad ilusaid mõtteid: nad tundsid, kuidas kui nägemata võrk see kõik nende üle koomale ja koomale ringis, piiras, kuni nende südameteni, nende südametuksumiseni.

Nad hoidsid iga vaimlise ergutuse eest, nagu haiged, kaua-põdenud inimesed endid hoiavad.

Kui kogukonnas, kui maakonnas, kui kubermangus, kui riigis häält anti, suurtele elumõtetele häält, mõtetele, mis neid endid ära suretasid, siis andsid häält nemad ka; nemad, viimsed inimesed.

Nemad p i d i d häält andma, muidu oleks neid nuheldud; hääli oli vaja elumõttele.

Nende kirik õpetas kannatamist ja nende kool nende eneste põlgamist.
Nõnda: nemad olla halb rahvas, nad olla teiste rahvaste õnnetus ja nende ees. Looduse viga, süü.
Need olid viimsed inimesed oma tõust.
Raskus oli nende kontides ja väsimus nende üdis.
Nad tundsid, kuidas nende ümber koomale ja koomale koones.
Kuni nende südameteeni.

J.L. [Juhan Liiv]

Avaldatud esmakordselt ajakirjas Põrp!

Aitäh Toomas Hendrik Ilves

Teater NO60, Sakala 3, Tallinn
www.no99.ee

